

رطب الشان بودند - پس از ختم مجلس جماعت
 مستوری از حاضرین در ضمن عمارت مجلس مجتمع
 شده و کلارا به ائمه در مقابل نظامنامه و عدم خروج
 از مجلس قبل از مراجعت مأمورین مجلس از نزد
 صدارت عظمی آوردن نظامنامه تکلیف و اصرار
 می کردند پس از یکساعت از شب گذشته مأمورین
 رسولان مجلس مراجعت نموده و جواب را باین طور
 ابلاغ داشتند که بملاحظه کسالت مزاج های بونی قرائت
 صبحه نظامنامه چندی متعسر است و ابداً ملاحظه
 در صبح آن نشده ، بنابر این بهتر آنست که مجلس
 بکارها و انجام تکالیف خود بموجب فرمان همایونی
 مشغول بوده و منتظر نظامنامه نباشد و در مقابل صبحه
 آن قدری تأنی و امهال کند انشاء الهی از تخفیف
 و رفع نقاحت مزاج ملو کانه صبحه رسیده و ارسال
 می شود .

مذاکرات سه شنبه ۲۴ شوال

رئیس - خطابات سعدالدوله جناب مستنصر الملک
 از طرف وزیر مالیه تشریف آورده اند فرمایشات
 خود را بفرمائید .

سعدالدوله - بانطقی که روزنامه مجلس در
 نمره ۸ نسبت بمن داده جرئت نطق نمیکند شما
 گوش بدهید ببینید من چنین نطقی کرده ام (شرحی
 که در ستون ۳ صفحه ۱ شماره ۸ روزنامه مجلس
 در خصوص وقایع عراق عرب و نطقی که ایشان در این
 خصوص ایراد کرده بودند و سهوی که در این موضوع
 شده و بجای لفظ وزیر خارجه سفیر نوشته شده و
 عدد آن در شماره ۹ خواسته شده قرائت کردند -
 پس از قرائت رئیس اظهار کردند که این مسئله از
 روی سهو و اشتباه بوده و اعتذار خواسته خواهد شد
 و شما نباید مغتت آن باشید) .

سعدالدوله - (خطاب مستنصر الملک) در
 افواه والسنه چنین مشهور است که میزری مالیات
 سیستان هفتاد هزار تومان شده است آیا چنین
 است یا نه

مستنصر الملک - میزری شده است و لکن نه
 باین میزان و هنوز هم ثبت دفتر دولتی نشده
 است شانزده هزار تومان نقدی مالیات سیستان
 و دوهزار تومان و کسری مالیات نقدی و دو بیست و خروار
 مالیات جنس قائنات است .

آمریزا محمود کتاب فروش - جناب
 مستنصر الملک فقط برای مذاکره در خصوص مالیات
 سیستان آمده اند نه بسمت نمایندگی از طرف
 وزارت مالیه یا برای ترتیب تمام بودجه مالیه .

سعدالدوله - چرا بسمت نمایندگی وزارت
 مالیه برای اصلاح بودجه نیامده اند ؟ آیا اگر در
 خصوص سایر بلاد مذاکره شود برای سؤال و جواب
 حاضرید ؟

مستنصر الملک - بلی پس از رجوع بدفتر
 و ملاحظه کتابچه و در دست داشتن اسناد حاضریم .

رئیس - عمل مالیه تهران جزء جمع بودجه
 مالیات هست یا نه ؟

مستنصر الملک - بلی هست .

وثوق الدوله - بعضی از بلوکات دارای
 کتابچه جداگانه است و جزء جمع نیست .

سعدالدوله - پس باید مستوفیان ولایات و
 احضار نمود و از آنها تحصیل اطلاع کرد .

مستنصر الملک - مجری مالیات خراسان دو ...

مال قبل بواسطه سه نفر انجام شده و این میزری
 را تسلسلین کرده ام .

سعدالدوله - معروف است بآنکه این میزری
 والی خراسان در پانزده مالیات میکند و باین میزان
 پیش کش داده است .

رئیس - این مجلس سه هیئت کمیسیون
 لازم دارد ، یکی کمیسیون برای تحقیق تشکیل
 شده یکی برای اصلاح هدایه و یکی دیگر برای اصلاح
 مالیه لازم است و کلیه این امور باید در آن انجمنها تسویه
 و تنقیح شده و بمجلس اظهار شود .

سعدالدوله - بحد وزارتخانهها کمیسیون
 لازم است .

رئیس - فعلا بیشتر از زبان زده انجمن لازم نیست
سعدالدوله - از ترتیب ناقص سوای نتیجه

ناقص چه حاصل میتوان کرد حکام ولایات مانع
 انتخاب و کلا هستند و باید از طرف مجلس و کلا
 را احضار کرد بعضی گفتند بعضی از ولایات از
 ترتیب مجلس و کیفیت انتخاب اطلاع ندارند باید
 از طرف مجلس بآنها مضایره و تکرار شود تا
 تحصیل اطلاع نموده و در صدد انتخاب برآیند .

سعدالدوله دو کمیسیون مذکور را باید
 تشکیل کرد .

رئیس - برای تشکیل هر یک از آنها هفت
 نفر لازم است ولی چون باین عده اشخاص که بتوانند
 همیشه در موقع حاضر شوند نداریم پس خوبست برای
 هر انجمن شش نفر معین شود .

سعدالدوله پنج نفر کافی است و میتوانند برسد
 اسامی اشخاص معینه برای عضویت کمیسیون

عدلیه - حاجی سید نصرالله حسینی خان - آقا میرزا -
 ولی الله خان - اسدالله میرزا - آقا میرزا طاهر - مخیر الملک
 اعضاء کمیسیون مالیه باین قرار معین شدند ،
 حاج معین التجار - نقی السلطنه حاج امین دارالضرب
 حاج محمد اسمعیل آقا - وثوق الدوله - هون الدوله

سعدالدوله هر کس تعیین اشخاص مذکور را
 برای عضویت کمیسیون عدلیه تصویب میکند دست
 خود را بلند کند ، تمام اعضاء دست بلند کرده
 رای دادند ،

حسنعلی خان معلوم داشتن نتیجه اکثریت
 آراء را بطریق قرعه و دادن ورقه خواستار شدند
 جمعی هم با ایشان همراهی کردند و برای تعیین
 اعضاء کمیسیون عدلیه باینطور اخذ رای کردند .
 بعضی اظهار داشتند که با نداشتن نظامنامه

کمیسیون مالیه نمیتواند کاری از پیش ببرد .

وثوق الدوله - تصحیح بودجه مالیه قبل
 از وصول نظامنامه مقرر شد .

جمعی دیگر گفتند باید نظامنامه مطالبه و
 گرفته شود و باینکه مزاج های بونی بحمدالله خوبست
 و همه روزه فرامین و احکام صبحه رسیده چرا باید در
 این موضوع مسامحه شود .

آقا میرزا طاهر - فی الحقیقه این مسامحه
 از طرف حاکمان است و باید آنها در این موضوع
 کمال همراهی بفرمایند تا در صبحه و دادن آن مسامحه
 نشود .

حاج محمد اسمعیل آقا - کار بانک از
 همه مقدم و مهمتر است نظامنامه خواهد رسید لکن
 فرضاً فردا نظامنامه صبحه و فرستاده شد یولی که باید
 داده شود کمیست مردمی که قبل از وقت اظهار همراهی

میکردند چرا حاضر نیستند گویا گمان میکنند که قبل
 از رسیدن نظامنامه پولهای آنها داده شده و بصرف
 میرسد چنین نیست لکن باید پول حاضر باشد که پس
 از رسیدن نظامنامه دیگر مطلبی برای دادن آن در
 بین نباشد .

سعدالدوله - من سبق مستم که قبل از انعقاد
 مجلس عمل استقراض صورت گرفته بود و ارجاع آن
 به مجلس احترامی بود از طرف دولت به مجلس حالا
 که دولت برای استقراض از داخله حاضر شده و قبول
 کرده است اگر اینطور مسامحه شود دولت در انداز
 آن اقدام نکند دولت باستقراض از خارجه مجبور و
 ناچار خواهد بود .

رئیس - ملتی که حاضر نباشند که این مقدار
 سرمایه خود را برای حفظ خود صرف کنند و آنرا
 دور بریزند دیگر چه میتوانند بگویند .

سعدالدوله - ملت اول حاضر بود که این
 پول را مجاناً بدولت همراهی کند حال می ترسند

که بی عوض از کیسه آنها برود در صورتیکه گمانیکه
 واسطه بین دولت و ملت هستند بیانک پول داده اند
 البته پول خودشان را میخواهند و مطمئن هستند که
 سوخت و تلف نخواهد داشت چنانچه روز گذشته از

محل پولی که بنظام داده میشود استفسار کردم معلوم
 شد که خواسته اند از مؤسین بانک پول بگیرند آنها
 امتناع کرده اند و پول ملت را نداده اند تا آنکه از
 طرف صدارت عظمی بآنها بطور حتم اطمینان داده

شده آنها هم از پول شخصی خودشان که بیانک برده
 اند داده شده اند از سایرین چون اهمیت این امر مدتی
 از انتظار افتاده عقیده من اینست که باید بواسطه

اعلانات و اظهار بر منابر اسباب هیجان و تحریکی فراهم
 کرد که باعث تشویق و تهییج مردم شود سایر ولایات
 با اقداماتی که در این باب کرده بودند حالا مست
 شده اند آنها را هم باید بطریق ساعی و همراه کرد

و باید بشاهزادگان و متمولین از طرف بانک رقمه نوشته
 و درخواست همراهی شود و مقدم بر این کمیسیونها
 کمیسیون جمع آوری پول است تجار که حاضرند و این
 و کلا هم یکی دو نفر بایشان همراه باشند و این
 کمیسیون تشکیل شده و ترتیب فراهم کردن پول را

مرتب کنند .

رئیس - همان کمیسیون مالیه میتواند در این
 امر مداخله و رسیدگی کند (در این موقع بعضی اظهار
 داشتند که اگر نظامنامه برسد همه افراد ملت برای
 دادن پول حاضرند)

سعدالدوله - وجوه نزد تجار امانت است و
 تا نظامنامه نرسد نخواهند داد .

آمریزا ابوالحسن خان - تصدیق میکنم
 که مردم منتظر نظامنامه هستند اگر نظامنامه داده
 شود تمام حاضر و مها هستند که بیشتر از آنچه لازم
 است فراهم و آماده کنند همه این تاخیر و تعویق برای
 رسیدن نظامنامه است .

(امروز مجدداً ورثه سید مقتول بمجلس آمده و
 فوق العاده اظهار تشکی کردند و از عدم همراهی و
 اقدام مجلس اظهار دلالتگی ورنجیدگی نمودند غالب
 تماشاچیان هم با آنها اظهار حمایت و همراهی کردند)

آقای آقا سید عبداللّه هم اظهار کردند
 که مجلس بطوری که لازم است در موضوع قتل این
 سید همراهی نکرده و مسامحه نموده است و یقیناً در
 آخرت مشغول خون سید است .

(بعضی از وکلاء اظهار کردند که هر چه رای است اظهار فرمائید تا اقدام شود)
آقای آقا سید عبدالله - باید از طرف مجلس وکیل قائل احضار شده و در این موضوع گفتگو شود و فرار این امر داده و قطع عمل شود و الا بانتظار اینکه طرف حاضر شود یا اینکه دیه قتل بوارث متقول بدهد نتیجه حاصل نخواهد شد و بهین طریق که تاکنون بسامحه گذشته خواهد گذشت بالاخره شرحی بهین مضمون بصدرت عظمی نوشته شد.

مذاکرات دار شورای ملی پنجشنبه بیست و ششم شوال

آسید حسین پروجردی - اعضاء کمیسیون عدلیه که معین شده اند باید برای تعیین اعضاء کمیسیون ترتیب مایه اخذ رای نمود - دیگر اینکه هفته سه روز که برای تشکیل کمیسیون مایه گفته اند کم است زیرا که تا اول سال وقتی باقی نمانده و باید بودجه اصلاح شود.
آمیرزا محسن - اعضاء کمیسیون را باید معین نمود لیکن هر روز اعضا نمی توانند در این معیت گفتگو نمایند مباحث و کارهای دیگر هم در پیش است **رئیس** - فعلا این مسئله تا این اندازه لایق مذاکره نیست زیرا کار کردن و نکردن منوط بوجود و عدم کار است در صورتیکه از دوائر دولت ارجاع کار شود هفته ای شش روز یا هفت روز هم لازم باشد باید کار کرد و اگر نشود همین وقت کافی است.
آسید حسین - باید بودجه مطالبه شود و مشغول آن شوند.

رئیس - بنا شده است از طرف وزارت مایه حاضر شوند و حاضر شدن مطالبه نمی خواهد.

حاج سید نصر الله - پس از اینکه وزرا اظهار اتفاق با مجلس میکنند و خود را همراه و هم دست قلم میدهند دیگر چرا اعضاء مجلس آنها را جز به اضداد قلمداد می نمایند ، امروز باید اتحاد و همراهی نمود آنها برای پیش رفتن این کار بخوبی حاضر نبودن بزرگترین فایده این مجلس را تسویه و تصفیه عمل مایه میداند.
آقای آسید عبدالله - بر تمام افراد مجلس

و غیره هم معلوم باشد که مردم برای اقامه و تاسیس این مجلس جان دادند و سرها بر کف نهادند که مسلمانان در امنیت و رفاه باشند در ابتداء امر هدهدستان مجلس زیاد بود و حالا بعد از تعالی خلیلی کم شده از عدد قلیل و از قوم علبلند لکن با وجود این باز این رفقا گاهی که فرصت بدست بیآورند نمکی در آش میریزند و کلای مجلس ملامت بجهده - تعالی همه اشخاص صحیح کار کن کاردان و بی فرض هستند و تا کنون از این مجلس کلمات بدو ناشایسته نسبت بشاهزادگان و اولیاء دولت گفته نشده پس این نسبت های نا شایسته که بمجلس میدهند ناشی از خائنین و مقصدین است بلی مجلس میکوبد چرا فلانچرا جایبند و چرا در فلان ایالت ظلم کردند و چرا مرتکب فلان کار خلاف قانون و نا شایسته شدند این مذاکرات ربطی باشخاص معین ندارد ، معلوم است اعمال قبیحه باید گفته و مؤاخذه شود فرض از انقاد مجلس هم همین است و البته اعضای این مجلس خوب میدانند که این مجلس وسیله اتحاد دولت و ملت است و بعد از اتحاد این مجلس مابین مابین ملت و دولت بکلی برداشته شده است و هر کدام

خبرشواه یکدیگر هستند (سپس خطاب به حضار اظهار داشتند) اگر شنیده اید که اعضاء مجلس نسبت بکسی کلمه بدی گفته باشند بگوئید (تمام جواب دادند تا کنون بالنسبه بشخص معین در مجلس سه نسبتی داده نشده است)

حاج سید نصر الله - کلاالات اجراء مقاصد و مطالبند نباید قلوب افراد ملت از ایشان رنجیده تکلیف آنها اظهار حسن و قبح است نظر بشخص ندارند مادامیکه هیئت دولت و ملت بالنسبه یکدیگر صدمت ندارند هیچکار پیشرفت نخواهد کرد چنانچه در خصوص خطابه ای که چندی قبل در مجلس خوانده شد چه با نزد حضرت والا شعاع السلطنه مذاکره کرد بودند که ایشانرا بشبهه انداخته بودند لکن پس از آنکه نزد خودشان قرائت شد تصحیح و تمجید فرمودند معلوم است اینگونه افادات از وسائط و روابط است

آمیرزا ابوالحسن خان - هر گاه یکی از وکلا بگویند که در فارس یا خراسان اینطور تعدی و ظلم شده یا اینطور قتل و غارت کرده اند آیا اظهار این شکایت بشخص حاکم بر میخورد یا نه (جواب دادند اینگونه مطالب باید گفته شود و ربطی به برخوردن بکسی ندارد) اگر مؤسسن بانک بگویند کسانی که سالهاست مبالغی مال دولت و ملت را حیف و میل و ذخیره کرده اند چرا امروز برای همراهی با بانک ملی حاضر نیستند آیا این اظهار بکسی بر میخورد یا نه (جواب دادند خیر) اینگونه مطالب باید گفته شود .

رئیس - فرض از انقاد مجلس اظهار مقاصد و اصلاح امور است اگر در ضمن اظهار شکایت از کسی شد نباید باعث رنجش بشود زیرا که در اینگونه اظهارات غرض شخصی در بین نیست و منظور اصل عمل است.

مواد قراردادنامه بانک ملی را قرائت نموده و در هر فصل از فصول آن از وکلای رای خواسته شد و در بعضی از فصول آن که قدری لازم بتوضیح بود گفتگو نموده اصلاح و تصویب گردید .

در فصل اول که نوشته شده بود که تمام اصالی ایران می توانند در این بانک شرکت کنند برای اینکه رهایای خارجه از این عنوان مستثنی شوند لفظ تبعه بجای لفظ اهالی گذاشته شد .

فصل دوم که مشتمل بر این بود که تمام واردات دولت باید در این بانک وارد شده و وزیر خزانه بحواله دولت از بانک دریافت نموده بخرج و مصارف دولت برساند بجای لفظ وزیر خزانه وزیر مایه نوشته شد .

حاج محمد اسمعیل - گفتند که وزارت مایه برای کلیه جمع و خرج مالیات است نه خزانه و تحویل داری . گفتند پس باید خزانه دار نوشته شود پس از قرائت فصل سوم که مشتمل بود بر اینکه رئیس بانک معاملات ورهن املاک و قرض و استقراض از داخله و خارجه را بجزان شرع مطهر تشکیل و اداره می کند .

آمیرزا ابوالحسن خان - باید عنوان رهن و معاملات و ترتیب ض و استراض هر یک مستقل و جدا گانه باشد سایرین تصدیق نمودند و به ترتیب مقرر شد .
 در خصوص فصل چهارم که مشتمل بر این بود که

پس لا انقضاء مدت امتیاز بانک شاهنشاهی امتیاز آن متعلق باین بانک باشد .

آمیرزا ابوالحسن خان - باید مدت امتیاز بانک شاهنشاهی و وقت انقضاء آن معلوم باشد تا امتیاز آن تجدید نشود .

در خصوص فصل پنجم که مشتمل بود بر اینکه بانک ملی در اخذ امتیاز خطوط شوسه و آهن با رعایت شروط متساویه از سایرین احق است .

صدیق حضرت - باید قسمی نوشته شود که کلیه امتیازات بخارج داده نشود و الا مجمل است .

آمیرزا ابوالحسن - در صورتیکه موافق صلاح مملکت باشد و مجلس تصویب کند چه ضرر خواهد داشت در جواب اظهار شد که با ملاحظه صلاح مملکت و تصویب مجلس ضرری ندارد .

در باب فصل ششم که مشتمل بوده بر اینکه در امتیاز استخراج معادن طلا و نقره با ملاحظه شروط متساویه بانک ملی مقدم بر سایرین است .

جواب دادند در صورتیکه کسی کشف معدنی نماید جهت ندارد بانک در اخذ امتیاز آن بر شخص کاشف مقدم باشد و این مسئله باعث تعطیل امر انکشاف معادن است و هیچکس متصدی و متحمل زحمت و مصارف کشف معدنی که دیگران منافع آنرا جاب خواهند نمود نخواهد شد .

حاج معین التجار - این اجازه و امتیاز امروز داده میشود و بعد از این هر کس میخواهد امتیازی بگیرد بانک مقدم است .

آقای امیر زاطاهر - چه ضرر دارد کاشف معدن مقدم بر بانک باشد .

صدیق حضرت - معارج انکشاف را بانک بشخص کاشف بدهد و حق تقدم داشته باشد . صدی ده از منافع هم برای حقوق دولت کم است .

حاج معین التجار - شاید بانک متحمل معارجهی شود و نفی از آن حاصل نشود در اینصورت باید طوری باشد که لااقل ملت امید نفعی داشته و راقب باین کار باشند .

رئیس - صدی ده حقوق دولت خوبست و در سایر ممالک هم ترتیب همین طور است و از تمام معادن حقوق دولت همین مقدار گرفته میشود لیکن این امتیاز طوری باشد که سدر طریق سایرین در کشف معادن نشود و استخراج آن منحصر باینک نباشد .

حاج معین التجار - بانک باید جهت رجحان بر سایرین داشته باشد یا نه .

صدیق حضرت - همان تقدم در صورت تساوی شروط رجحان بانک است بر سایرین .

حاج امین دار الضرب - در نظامنامه بانک شرط خواهد شد که هر کس معدنی را کشف نماید بانک او را در آن معدن شریک بماند .

رئیس - اینگونه امور بنظر می آید که فایده دارد لیکن بانک نمی تواند این امر را در یک مملکت اداره کند زیرا هر کس انکشاف معدنی کرد بعضی اینک بانک او را شریک کرد اظهار کشف خود را نخواهد کرد و همیشه معادن غیر مکشوف خواهد ماند .

آقای آقا میرزا سید محمد - اولاً از قرار مذکور بعضی از وکلای مجلس با خائنین دوستی و ارتباط دارند لازم است این امر را ترك کنند و الا بالاخره آشکار شده مورد بدنامی و افتخاح آنها خواهد